

Dominika Leszczyńska, *Miejsca pamięci w powiecie radzyńskim, Radzyń Podlaski 2011.* Wydawca -Powiat Radzyński, ss.292, il. Kolor.

Nasz region nie ma dotychczas pełnej inwentaryzacji miejsc pamięci narodowej. Dotychczas wydane prace obejmowały przede wszystkim MPN z okresu II wojny światowej. Próbą pełnej prezentacji MPN na terenie Południowego Podlasia było opracowanie M. Kowalskiego i J. Sroki, ale autorzy pominęli wiele miejsc związanych z Legionami, wojną w 1919- 1920 r. i Marszałkiem Józefem Piłsudskim.¹

Na obszarze powiatu radzyńskiego znajduje się wiele ciekawych miejsc i pamiątek historycznych, często słabo znanych lub całkowicie zapomnianych. Stanowią one potencjał do stworzenia oferty turystycznej, szczególnie cennej dla osób interesujących się historią regionu. Opracowanie autorstwa Dominiki Leszczyńskiej pt. „Miejsca pamięci w powiecie radzyńskim” jest pionierskim przedsięwzięciem opisującym wszystkie tego typu obiekty. Autorka uwzględniła krzyże i kapliczki, będące świadkami ważnych wydarzeń, które były często fundowane nie tylko z motywów religijnych, ale także patriotycznych.

Zapomniany leśny cmentarz, krzyż, pomnik czy stare drzewo – pamiątki przeszłości tak ważne dla określenia naszej tożsamości kulturowej i narodowej, zostały pieczołowicie zinwentaryzowane. Na terenie powiatu radzyńskiego takich reliktyw przeszłości są setki. Na szczęście dzięki ogromnej pracy autorki doczekały się rzetelnego opracowania. Na rynku księgarskim brakowało takiego kompendium wiedzy o miejscach będących świadectwem naszej przeszłości.

Atutem są liczne fotografie i dokładne mapy, które wzbogacają tekst. W tej niemal 300-stronicowej publikacji zamieszczono kilkaset kolorowych i czarno-białych zdjęć. Cenne są przede wszystkim fotografie archiwalne, często do tej pory nie publikowane. Książka może być przewodnikiem dla turystów, harcerzy, kombatanów, regionalistów i in. z regionu i kraju. Prezentacja MPN Radzynia i siedmiu gmin jest poprzedzona całostronicowymi mapami oraz planikami większych miejscowości. Kartografię opracował Piotr Kowalczyk z

---

¹ M. Kowalski, J. Sroka, *Upamiętnione miejsca waliki i męczeństwa Południowego Podlasia*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. VI z 1974, t. VII z 1975, t. VIII z 1976, t. IX z 1977, t. X z 1978

Nadleśnictwa Radzyń Podlaski. Solidnie przygotowane mapki z naniesionymi miejscami pamięci znacznie ułatwiają dotarcie do obiektów.

Na okładce umieszczono ciekawą fotografię mogiły- kopca w Radzynie Podl., związaną z powstaniem 1863-1864 roku. Starostwo wspólnie z władzami miasta zorganizowało uroczystość 23 I 2013 r. z okazji 150 rocznicy powstania styczniowego. Sądzę, że kolejnym krokiem troski władz o jedno z najważniejszych miejsc pamięci w tym mieście byłoby rekonstrukcja i przywrócenie mogiły dawnej świetności. Podlasiacy w okresie II Rzeczypospolitej potrafili być wdzięczni z dar wolności i dbali o upamiętnienie walk o niepodległość.

Publikacja ukazała się dzięki pomocy finansowej ze środków Unii Europejskiej w ramach Osi 4 Leader Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Książka winna się znaleźć w szkołach, bibliotekach, zbiorach towarzystw regionalnych, stowarzyszeniach kombatanckich itp. Wskazane byłoby, aby każdy powiat doczekał się tego typu opracowania.

W kolejnym wydaniu książki należy poprawić nieliczne błędy:

s.25 „W dzień po zwycięskiej bitwie warszawskiej (15 VIII 1920 r.) rozpoczęła się polska kontrofensywa”. To właśnie dopiero manewr znad Wieprza, który rozpoczął się 16 VIII 1920 r., dał w konsekwencji zwycięstwo w tej bitwie!

s. 31 i 72 Jan Szymański, ur. w 1910 r. nie był zamordowany w Katyniu, ale w Twerze

s.37 bp nominat Jan Kaliński na drugie imię miał Mikołaj a nie Michał [na tablicy Michał!]

s. 39 strzelanie do unitów w Pratulinie miało miejsce raczej 24 I 1874 r.

s. 120 Władysław Lizis zmarł w 1953 r. , a nie jak podano 1853

s. 142 Komendant J. Piłsudski nie mógł się zatrzymać w dworze w Jurkach w sierpniu 1915, gdyż po walkach nad Wieprzem pozostawił dowodzenie I Brygadą Legionów pułk. Kazimierzowi Sosnkowskiemu, a sam udał się do Warszawy. Do Legionów dołączył dopiero na Wołyniu

s. 194 ks. bp Jaczewski nie mógł konsekrować kościoła w Komarówce w 1933 r., gdyż zmarł w 1914 r.

s. 162 dębu pamięci marszałka J. Piłsudskiego w Lipniakach autorce nie udało się zlokalizować. Byłem we wsi w 2008 r. i zrobiłem zdjęcie dębu koło kapliczki, który został posadzony w dniu 18 V 1935 r. Już po wydaniu publikacji „Szlakiem Legionów po Podlasiu”, pamiątkowe drzewo wskazała mi działaczka KGW. Niestety dwa lata temu pomnikowe drzewo zostało ścięte!

Pisał nasz wieszcz- Adam Mickiewicz w narodowej eposie: „Drzewa moje ojczyście! /.../ Pomniki nasze! Ileż co rok was pożera, kupiecka lub rządowa, moskiewska siekiera”. Narodową pamiątkę zniszczyliśmy tym razem sami!

We wsi Lipniaki w dniu 18 maja 1935 r., kiedy składano trumnę Marszałka na Wawelu, odbyła się patriotyczna uroczystość, zasadzono pamiątkowy dąb i wobec dzieci szkolnych oraz starszych mieszkańców odczytano okolicznościowy akt: *Miłość naszą ku Niemu będzie symbolizowało owe drzewko między tymi a przyszłymi laty. Zasadzony dąb w dniu pogrzebu przez uczestników pochodu żałobnego 18 maja 1935 r. niech będzie na dalsze wieki symbolem miłości bratniej, którą głosił i wprowadził w czyn Pierwszy Marszałek Polski, Wódz Narodu i Wskrzesiciel Polski. Wzywamy Was, Młode pokolenia, by wskrzeszona Polska krwią Waszych ojców w dniu 11 listopada 1918 r. silnie oparła się na ramionach Waszych, brzemień Ojczyzny niech Wam będzie słodkie, a czyny Wodza Narodu puklerzem mocarstwowej potęgi państwa Polskiego. My dzień obecny przeżywamy w boleści, gdyż sypiąc ziemię pod to drzewko – żegnamy się z tobą Wodzu – dziadku, a smutek nasz łączymy ze smutkiem całej osieroconej Polski. Cześć dla ciebie u nas Wodzu nigdy nie zaginie.*²

/ Szczepan Kalinowski, AWF J. Piłsudskiego w Warszawie, WWFiS w Białej Podl. /

[recenzja ukazała się w „Roczniku Białkopodlaskim”, t. XX z 2012 r. , s. 445-47.]

---

² Sz. Kalinowski, Mit Józefa Piłsudskiego na Południowym Podlasiu w latach 1918-1939, Lublin 2008, s. 165. Rozprawa doktorska w zbiorach Biblioteki UMCS.